

DE CONTINUE DOORONTWIKKELING VAN HET WIJKGERICHT WERKEN

Vier ontwikkelingen en uitdagingen voor de toekomst

Door Tijmen Siermann, onderzoeksadviseur I&O Research

I&O Research doet al jaren onderzoek naar burgerparticipatie, waarbij de afgelopen jaren het onderwerp gebiedsgericht of wijkgericht werken steeds vaker centraal stond. Hoewel de invulling zeer verschillend kan zijn, lopen gemeenten tegen dezelfde problemen op en maakt het landelijk grotendeels een vergelijkbare ontwikkeling door. Deze ontwikkelingen gaan gepaard met grote uitdagingen op het gebied van het in stand houden van burgerinitiatieven, het integreren van het sociale domein in de gebiedsgerichte aanpak en het klaarstomen van de gemeentelijke organisatie voor een steeds meer faciliterende rol.

Het wijkgericht werken begon deze eeuw met een focus op het betrekken van inwoners bij vraagstukken in de openbare ruimte, het klassieke 'schoon, heel en veilig'. Aan het eind van het vorig decennium ontstond de wens om uit te breiden richting vraagstukken rondom sociale cohesie. Hierbij werd steeds vaker integraal samengewerkt met stakeholders in de wijk, zoals politie, jongerenwerk, corporaties, ondernemers en zorg- en welzijnspartners. Zo ontstonden er meerdere sporen van wijkgericht werken. Enerzijds richtte men zich op initiatieven van inwoners en het organiseren van een vertegenwoordiging van bewoners om mee te denken met gemeentelijk beleid. Anderzijds ontstond een spoor met het maatschappelijk middenveld, waar vaak meer overkoepelende thema's aan bod kwamen. De nadruk in dit tweede spoor ligt op samenwerking en integraliteit tussen de gemeenten en maatschappelijke partners.

Ontwikkelingen in het wijkgericht werken

Over het hele land hebben gemeenten met dezelfde ontwikkelingen te maken. Hieronder staan ze op een rij:

1) Bezuinigingen en een terugtrekkende overheid

De afgelopen jaren is er een nieuwe golf van ontwikkelingen die hun weerslag hebben op het wijkgericht werken. Zo wordt door een verschuiving in de maatschappelijke verhoudingen een andere rol van de gemeente gevraagd. Deze ontwikkeling hangt deels samen met de bezuinigingen, maar past in een groter plaatje van een terugtrekkende overheid. De gemeente signaleert en verbindt nog altijd, maar neemt minder de uitvoerende taken en de trekkersrol op zich.

Ook de rol van maatschappelijke partners is hiermee vaak veranderd. Mede door de bezuinigingsslag wordt vanuit de politiek strenger gekeken naar de impact van wijkgericht werken. Dit kán zich uiten in strengere, meetbare doelstellingen en duidelijke monitor- en evaluatieafspraken. Toch zijn er ook nog veel gemeenten waar deze afspraken niet vastliggen.

2) Decentralisaties en focus op eigen kracht

De decentralisaties in het sociaal domein hebben de nadruk steeds meer gelegd op het vergroten van zelfredzaamheid en eigen kracht, waarbij bij het ontbreken van eigen kracht gekeken wordt naar de sociale kracht van de wijk. Hiervoor is het noodzakelijk de onderlinge betrokkenheid van de wijkbewoners te optimaliseren en vraag en aanbod op het gebied van ondersteuning in kaart te brengen.

De sociale wijkteams die in veel gemeenten in het kader van de decentralisaties zijn gestart, vallen – enigszins verwarrend – doorgaans niet onder het wijkgericht werken. Zij pakken individuele problematiek aan, wijkgericht werken richt zich op collectieve problematiek.

3) Digitalisering

De toenemende digitalisering heeft eveneens zijn impact op het wijkgericht werken. Zowel in de werkprocessen van de gemeente als in de methodiek om inwoners te betrekken speelt deze trend een rol. Digitalisering biedt kansen om burgerparticipatie laagdrempeliger te maken, maar werpt tegelijkertijd soms een drempel op wanneer niet-digitale methoden verdwijnen. Tegelijkertijd is de digitalisering een kans om werkprocessen binnen de gemeente integraler te maken. Het wijkgericht werken blijft hierdoor niet meer hangen bij de wijkmanager of wijkregisseur, maar wordt in de gehele organisatie geborgd.

4) Maatwerkaanpak; elke wijk uniek

Eén van de leerpunten uit de opstartfase van het wijkgericht werken is de behoefte aan maatwerk en flexibiliteit. Elk gebied is uniek: een Vinex-wijk heeft andere problematiek en een andere mate van betrokkenheid dan een oude volkswijk. Een succesvol project in de ene wijk kan dan ook niet altijd gekopieerd worden in een andere wijk. In den lande is inmiddels zichtbaar dat wijkgericht werken minder strak wordt omkaderd om zo ruimte te bieden voor een daadwerkelijk wijkgerichte aanpak.

Uitdagingen voor de toekomst

De opeenstapeling van ontwikkelingen zorgen voor een aantal knelpunten in beleid en uitvoering. Allereerst zijn de beleidskaders doorgaans sterk verouderd. Doelstellingen en werkwijze zijn achterhaald, waardoor gemeenteraden weinig handvatten hebben om de controlerende rol uit te oefenen.

Daarnaast liggen er in de praktijk grote uitdagingen om bewonersinitiatieven draaiende te houden. Wijkgericht werken blijft soms afhankelijk van enkele fanatieke wijkbewoners. Gemeenten worstelen met de keuze hoeveel tijd en geld zij moeten investeren in het prikkelen van de massa, omdat dit lang niet altijd efficiënt blijkt. Een grote groep is niet geïnteresseerd in een actieve rol. De groep die bereid is tijd te investeren heeft de voorkeur voor ad hoc bijdragen. Hiermee komt de continuïteit van projecten in gevaar, zeker nu de gemeente zelf weg wil blijven van de uitvoerende taken.

Binnen de gemeentelijke organisatie is het belangrijkste aandachtspunt om de vakafdelingen te overtuigen van de burgerkracht. Dat betekent dat de gemeente, wanneer nodig, controle los moet kunnen laten en de participant de ruimte moet geven. Dit betekent ook dat, wanneer initiatieven niet binnen de bestaande (beleids)kaders vallen, er oplossingsgericht met de burger meegedacht moet worden. Deze omslag vergt een cultuurverandering. Het besef dat de burgers die rol op zich kunnen nemen is er, maar het voelt voor de ambtelijke organisatie vaak nog niet vertrouwd om zich 'overbodig te maken'.

Tot slot is men zoekende naar de mogelijke kruisbestuiving tussen wijkgericht werken en de wijkteams in het sociaal domein. Het verschil is dat het wijkgericht werken zich uitsluitend op het collectief belang richt, waar de kernteams de individuele zorgvraag oppakken. Hoewel het wijkgericht werken geen individuele sociale vraagstukken zal oppakken, is de doelstelling om sociale cohesie te verbeteren en de burgerkracht in de wijken te activeren van directe invloed op de individuele zorgvraag die bij de gemeente terecht komt.

Meer informatie:

Tijmen Siermann

t.siermann@ioresearch.nl